

Ahilik ve Modern Kooperatifçiliğin Kooperatif İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi *

Evaluation Of Ahilik and Modern Cooperatives In Terms Of Cooperative Principles

ÖZET

Hayatın her alanında örgütlenme dendiğinde aklımıza gelen ilk kavramın “hierarchy” olması çok manidardır. Sanırım insanlar bir iş ve düzenin hissedildiği her yerde hierarchy'nin varlığını kanıksamış durumdadır. Bu nedendir ki gerek sosyal gerekse ekonomik hayatta her girişim beraberinde bir hierarchy'yi getirmiştir. Bugün tarım sektöründe de aynı hierarchy yapı bulunmaktadır. Üyelerinin büyük bir bölümünün yaşlı ve düşük eğitim seviyesine sahip olmasından mıdır yoksa her alanda olduğu gibi sorumluluk almaktan kaçış mı ya da alışılmış çaresizlik midir bilinmez, tarımsal kooperatiflerde “kendini egemenliğe teslim etme” anlayışı hâkim durumdadır. “İmece” ve “Ahilik” kültürüne sahip bir ülke olarak, bugün güvenin ve yardımlaşmanın kaybedildiği örgütlenme ilişkilerinin mevzuat karmaşaları içine sıkıştırılarak bir nevi tutsak edildiği, girişimcilik ruhunun sadece nicelikle sınırlandırıldığı, “biz olabileme” sevincinin kaybedildiği bir noktaya gelmiş durumdayız. Oysaki örgütlenme; duygusuyla, düşüncesiyle ve eylemiyle bir bütündür. Küreselleşen dünyada modernizmin gerekliliklerini gözardı etmeden, kırsaldan doğan bu ruhun yeniden topraktan neşet edebilmesi için köklerimiz dönmemiz gerektiği ortadadır. Bu ruhu ancak kültürel mirasımızı sahiplenerek, çifti toprakla barıştırarak, hakkı ve sorumlulukları hierarchy'ye değil de demokrasiye, bürokrasiye değil de emeğe teslim ederek canlandırabiliriz. Bu çalışmada ortaya konulan yeni bir keşif değil tarım sektörünün sorunlarına bir çözüm önerisi olarak kooperatiflerin özündeki ruhu canlandırabilmektir. Bu bağlamda tarih boyunca büyük bir coğrafyada ahlaki, ekonomik ve sosyal alanda olumlu katkı sağlamış olan Ahilik teşkilatının günümüz kooperatifçiliği için örneklik değerini ortaya çıkarmak oldukça önemlidir. Bu teşkilatın örnek alınabilecek olan kısımlarının günümüz kooperatifçilik ilkeleri ile karşılaştırılarak sunulması çalışmayı farklı kılan yönüdür. Çalışmada kooperatifçilik kavramı, kooperatifçilik ilkeleri, Ahilik teşkilatının modern kooperatifçilik ilkeleri yönünden karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Modern Kooperatifçilik, Örgütlenme

ABSTRACT

It is very significant that the first entity that comes to our mind before we organize in all areas of life is “hierarchy”. Probably people take for granted that a business and order exist wherever it exists. Therefore, both social packages and economic survival maintain a continuation that every enterprise continues. Today, the same structural structure exists in the agricultural sector. It is not known whether a large part of its members are elderly and have low education rates, or whether it is the usual desperation or avoidance of taking responsibility as in every field, the understanding of “submitting oneself to sovereignty” prevails in the compromises. As a country owned by “İmece” and “Ahilik”, we are in a state of recovery where the distribution relations dispersed by trust and cooperation are somehow imprisoned by being squeezed into regulatory complexities, the entrepreneurial spirit is limited to beauty only, and the joy of “we are possible” is joined. However, organization; is a whole with his feelings, thoughts and actions. It is obvious that we need to return to our roots so that this spirit born from travel, without ignoring the requirements of modernism in the globalizing world, can rise from the ground again. We can only revive this spirit by embracing our cultural heritage, reconciling the farmer with the land, handing over the rights and responsibilities to democracy rather than hierarchy, to labor instead of bureaucracy. The aim of this study is to revive the spirit of cooperatives as a solution proposal to the problems of the agricultural sector, not a new discovery. In this context, it is very important to reveal the exemplary value of the Ahi organization, which has made a positive contribution in moral, economic and social fields in a large geography throughout history, for today's cooperatives. Presenting the exemplary parts of this organization by comparing them with the principles of today's cooperatives is the aspect that makes the study different. In the study, the concept of cooperatives, the principles of cooperatives, the modern cooperatives of the Ahi organization were compared in terms of their similarities and differences.

Keywords: Ahilik, Modern Cooperatives, Organization

GİRİŞ

Bugünkü manada kooperatifçilik hareketi İngiltere’de 1844 yılında kurulan “tüketim kooperatifi” ile Türkiye’de ise, Cumhuriyetten sonra M. Kemal Atatürk ile başlamıştır. Ancak, Cumhuriyetten önce de “İmece” ve “Ahi Birlikleri” gibi kooperatifçilik benzeri örgütlenmeler bulunmaktaydı. Türklerin “İmece” kültürünü Orta Asya’dan başlayarak göç ettikleri tüm coğrafyalara taşımış olduklarını tarihi destanlarda görmekteyiz.

Bu bağlamda Türkiye’deki kooperatifçiliğin temeli oldukça eski tarihlere kadar gitmektedir. Dayanışma, iş birliği, fedakârlık gibi kooperatifçilik ilkeleri Türk milletinin tarihinde geçmişten gelen İmece sistemi ile paralellik göstermektedir. Daha sonra Türklerin İslamiyet’e girmesiyle İmece sistemi biraz daha şekillenerek Ahilik sistemine

* Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Koordinatörlüğü tarafından desteklenen “Türk Tarım Kooperatif Modeli: Mevzuat, Teşkilat ve Finansman” konulu yayınlanmamış doktora tezinden derlenmiştir.

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Konya, Türkiye

¹ Doktora Öğrencisi., Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, Konya, Türkiye

Mehmet Alagöz¹

Hilal Paksoy²

How to Cite This Article

Alagöz, M. & Paksoy, H. (2023).

“Ahilik ve Modern Kooperatifçiliğin Kooperatif İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi”, Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 9(67):3295-3301. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/JOSH.AS.71683>

Arrival: 12 June 2023

Published: 31 August 2023

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

dönüşmüştür. Dolayısıyla 13.yüzyılda Anadolu Selçukluları döneminde esnaf ve sanatkarların işsizlere iş sağlama, mesleki eğitim verme, aşırı gelir farklılıklarının ortadan kaldırılması, üretici ve tüketicinin korunması gibi amaçlarla kurmuş oldukları “Ahi Birliklerinin” günümüzdeki kooperatifçilik sistemine bir zemin teşkil ettiğini görmekteyiz. Bu noktada İngiltere’den daha önce temeli XIII. yüzyıla dayanan Ahilik Sisteminin kooperatifçilik sisteminin asıl başlangıç noktası olduğu göz ardı edilmelidir. İmece sistemi ile başlayıp “Ahi Birlikleri” şekline bürünen bu yapı 17. yüzyılda “Loncalara” dönüşmüş ve 19. yüzyılın ortalarından itibaren de “Ahi Birliklerinin” çöküş dönemine girmesi günümüzdeki kooperatifçiliğin doğuşunu da hazırlamıştır (Şeker, 2021).

Kooperatifçilik, dünyada değişen ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarla doğru orantılı olarak ilke ve değerlerini revize ederek başarılı şekilde uygulanan bir örgütlenme modeli olmuştur. Kooperatiflerin farklı amaçlara, farklı toplumlara ve farklı ekonomik düzenlere uyum sağlamadaki esnekliği nedeniyle küresel bir tanımının yapılabilmesi oldukça güçtür. Bu güçlüğe rağmen kooperatiflerin tanımlarındaki ortak nokta belli amaçlara ulaşmak için bir araç olarak kabul edilmesidir (Çıkin & Karacan,1994:1).

Kooperatif kelimesi Latince’de iş birliği anlamına gelen “Cooperatio” kelimesinden doğmuştur. Kooperatif, ekonomik ve sosyal gereksinimlerin giderilmesi gayesi ile aynı zorluklarla karşı karşıya olan insanların serbestçe bir araya gelerek, bir işletme oluşturması girişimi olarak ifade edilebilir. Diğer bir tanımda ise “Kooperatif, karın ya da zararın ortadan kaldırılarak dengeli bir dağılım oluşturulması amacı altında gönüllük ilkesi ile hareket eden bireylerin oluşturduğu işletmedir” (Mülayim,2013:32). Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) kooperatifi şu şekilde tanımlamıştır: “Demokratik bir işletme aracılığı ile insanların değişen ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gidermek amacıyla gönüllük esasıyla toplanmış insanların meydana getirdiği bir örgüttür” (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı,2013:1). Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) ise, kooperatifleri; “Gönüllülük temelinde paydaşların sermayelerini birleştirerek ve riski beraber üstlenerek ekonomik menfaatlerini artırmak için bir araya geldikleri kuruluşlar” şeklinde ifade etmektedir (ILO,1971:5). 6762 sayılı Türk Ticaret Yasası’na göre kooperatif, üyelerinin ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçime ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım ve kefalet sayesinde sağlayıp korumak amacıyla bir ticaret unvanı altında kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli bir şirkettir. 1163 sayılı Kooperatifler Kanuna göre ise “Gerek gerçek ve tüzel kişiler gerekse belediyeler, dernekler tarafından karşılıklı olarak yardımlaşma ve dayanışma şeklinde iş birliği yaparak üyelerinin ekonomik menfaatlerini korumak ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurulan değişir sermayeli kuruluşlardır” (Çevik,1990:98). Yapılan farklı tanımlamalardan hareketle kooperatifi; “Belirli ekonomik ihtiyaçları tek başına giderebilecek güce sahip olmayıp ancak topluluk halinde üstesinden gelinebilecek işleri yapmak amacıyla, gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturdukları demokratik kuruluşlar” olarak tanımlayabiliriz.

KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ

Kooperatifler her ne kadar bir iktisadi işletme olarak tanımlanmış olsa da kâr amacı ile hareket etmedikleri için sermaye şirketlerinden ayrılırlar. Kooperatifler düşük gelir seviyesindeki insanların ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla hareket eder, iş birliği ile bireysel olarak yapılmaya güç yetirilemeyen faaliyetleri gerçekleştirmeye çalışır, asıl amacı kar sağlamak değil hizmet üretmek ve ortaklarının menfaatlerini koruyarak içinde buldukları koşulları iyileştirmektir (İnan,2008:17-25).

Az gelişmiş ülkelerde kırsal kalkınma aracı olarak görülen kooperatiflerin kendilerine özgü ilkeleri mevcuttur. Bu ilkeler ilk olarak 1844 yılında Rochdale Öncüleri tarafından gündeme getirilmiştir. Değişen ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda zaman içinde yeniden şekillenmiştir. Bugün de geçerliliği devam eden bu ilkeler şunlardır:

Gönüllü ve serbest giriş ilkesi; Bu ilke gereğince bireylerin kooperatife üye olup olmama konusunda kendi iradesi ile özgürce hareket etmesi esastır. Buradaki bağlayıcılık sadece kooperatifin faaliyet alanının içinde olması ile sınırlıdır. Örneğin sütçülük kooperatifine üye olan kişiler sadece süt üretimi ile uğraşan kişiler olmak zorundadır. Bu ilke gereği üye olacak kişiler için cinsiyet, inanç, ırk, sosyal statü, siyasi görüş, zenginlik ya da fakirlik gibi kavramlar üzerinden bir ayırım yapılamaz.

Ortakların demokratik denetimi ilkesi; Eşit oy hakkına sahip olan üyelere oluşan demokratik kuruluşlar olarak kooperatifleri diğer işletmelerden ayıran özelliği sermaye sahiplerinin sermaye paylarına bakılmaksızın tek bir oy hakkına sahip olmasıdır. Demokratik yönetim ilkesi dediğimiz bu ilkeye göre ortaklar, kooperatif yönetim kurulu ve denetim kurulunda görev alabilirler (Ültanır,2019:26).

Ortakların sermayeye katılımı ilkesi; Kooperatife ortaklık için üyelerin anaparaya katılımı bir zorunluluktur. Ortaklar kooperatifin olanaklarından ne kadar çok faydalanmak istiyorlarsa anaparaya katılımı da bununla orantılı olarak artacaktır. Ancak anaparaya katılımın artması oy oranını etkilemez. Her ortağın tek oyu olduğu için alınacak kararları etkileme noktasında eşit hakka sahiptir. Kooperatif gelirin bir kısmı ortaklara dağıtılırken diğer kısmı ise yedek akçe olarak bırakılır. Yedek akçe kooperatife ait bir sermayedir, ortaklara ait değildir. Kooperatiflerin yapmış

oldukları alışverişler sonucu elde ettikleri işletme fazlaları risturn şeklinde üyelere kooperatifle alışverişi oranında dağıtılmaktadır (Tokgöz,2014:34-36).

Özerklik ve bağımsızlık ilkesi; Kooperatifler çalışmalarını kendi öz sermayeleri ile gerçekleştiren ve ortakları tarafından yönetilen özerk ve bağımsız kuruluşlardır. Kooperatiflerin gelişmeleri demokratik yönetim ve özerklik ilkelerini devam ettirebilmeleri ile mümkündür. Bunun devamlılığı konusunda kooperatifler kadar hükümet de görevlidir.

Eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi; Kooperatifler üyelerine, çalışanlarına ve yöneticilerine kooperatifçilikle ilgili eğitim faaliyetleri düzenlemekten sorumludurlar. Ayrıca sadece kooperatif çalışanlarına değil toplumun tamamına yönelik bilgilendirme faaliyetleri yapmalıdırlar. Kitap, belgesel, çalıştay gibi yayım araçları ile yapılan yaygınlaştırma faaliyetleri sayesinde kooperatifleşmenin önemi ve gerekliliği konusunda tüm toplum bilinçlendirilmelidir.

Kooperatifler arası iş birliği ilkesi; Kooperatiflerin başarılı olması için iş birliği ve bilgi paylaşımı bir zorunluluktur. Bu zorunluluk ortaklarının yararlarını gözetken kooperatifleri uluslararası iş birliğine yöneltmiştir. Böylece sağlanan iş birliği ile kooperatifler ölçek ekonomisinin avantajlarını kullanacaklardır. Ayrıca diğer şirketlerle rekabette gerek ekonomik gerekse teknolojik açıdan üstünlük kazanacaklardır (Tokgöz,2014:40-42).

Topluma karşı sorumluluk ilkesi; Sosyal sorumluluk bir işletmenin kendi faaliyetlerini devam ettirirken bununla sınırlı kalmayıp toplumun çıkarları için diğer alanlarda da birtakım etkinliklerde bulunmalarıdır. Toplumun bir parçası olarak kooperatifler dayanışma ve yardımlaşma faaliyetleri ile kendi ortaklarının ihtiyaçlarını karşılarken toplumun menfaatini de korurlar. Toplumla ekonomik, sosyal ve kültürel olarak çok yönlü ilişkiler içinde bulunması kooperatifleri sosyal sorumluluk projelerinde daha duyarlı hale getirmiştir. Toplumsal sorumluluk ilkesi gereğince kooperatifler toplumun gelişimini sürdürebilmesi adına içinde yaşadıkları toplumun kalkınmasına destek olmak gibi özel bir sorumluluk taşımaktadırlar. Tabi ki bu katkı sağlanırken de kooperatif ortaklarının çıkarları ile toplumsal sorumluluklar birbirini destekleyecek şekilde olmalıdır.

AHİLİK TEŞKİLATI VE MODERN KOOPERATİFÇİLİK

Türk kültüründe oldukça önem taşıyan Ahilik Teşkilatı bir esnaf yapılanması olarak kurulmuş olsa da ilerleyen dönemlerde eğitim, ekonomi ve sanat gibi birçok alanı etkilemiştir. Bireyin eğitiminin bir bütün olması ve parçalardan birinde meydana gelen sıkıntının diğer alanları olumsuz etkileyeceğinden hareketle sadece teknik ve mesleki konularda değil ahlaki konularda da bireyler eğitilmiş ve sürekliliğin sağlanması amacı ile de denetlenmiştir. Asırlar önce kurulmuş ve yaşadığı döneme damgasını vurmuş bir yapı olarak Ahilik ilkelerinin etkilerini günümüz kooperatifçilik sistemi içinde de görmekteyiz. Bu bağlamda kooperatifçilik yapısı içinde yer alan girişimcilik, mesleki ve teknik yetkinlik, aidiyet, yardımlaşma ve dayanışma gibi birçok ilkenin kaynağını Ahilik Teşkilatından aldığı söylenebilir. Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) Ahilik teşkilatı ve modern kooperatifçiliğin kesişme noktalarına karşılaştırılmalı olarak yer verilmiştir.

Tablo 1: Ahilik Teşkilatı ve Modern Kooperatifçiliğin Kesişme Noktaları

	AHİLİK TEŞKİLATI	MODERN KOOPERATİFÇİLİK
Üyelik	Ahilik teşkilatına esnaf, sanatkâr ve meslek sahipleri, müderrisler, kadılar, hatipler, hükümdar hatta emirler de üye olarak girebilmektedir. Ahilik Teşkilatına üye olabilmek için Müslüman olma şartı vardır.	Kooperatife üye olabilmek için çiftçi olma zorunluluğu vardır. “Gönüllü ve serbest giriş ilkesi” gereği üye olacak kişiler için cinsiyet, inanç, ırk, sosyal statü, siyasi görüş, zenginlik ya da fakirlik gibi kavramlar üzerinden bir ayırım yapılamaz.
Oy hakkı	Üyeler eşit söz ve oy hakkına sahiptir. Kararlar oy birliğiyle alınmaktadır ve denetime açık bırakılmaktadır.	“Ortağın Demokratik Yönetim İlkesi” gereği her üye eşit oy hakkına sahiptir. Ancak 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun 49. maddesinde göre ana sözleşmede belirtilerek üye sayısı 1000’i geçen kooperatiflerde bir ortak en çok 9 ortağı temsil edebilir onun yerine oy kullanılabilir.
Eğitim	Uygulamalı mesleki eğitim yanında ahlaki eğitim, dini eğitim, ata binme ve silah kullanma eğitimi verilmektedir.	“Eğitim Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi”
Toplumsal sorumluluk	Orta sandık uygulaması vardır. Teşkilatın giderleri karşılandıktan sonra orta sandıkta kalan para teşkilat üyelerinin ve buldukları bölgenin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmaktadır.	“Toplumsal Sorumluluk İlkesi”
Özerklik ve bağımsızlık	Alınan kararlar devlete bağlı olan “kadı” ya onaylatılır.	“Özerklik ve Bağımsızlık İlkesine” göre devletten bağımsızdırlar. Ancak Devletin çıkarmış olduğu yasalara bağlı olarak hareket ederler.

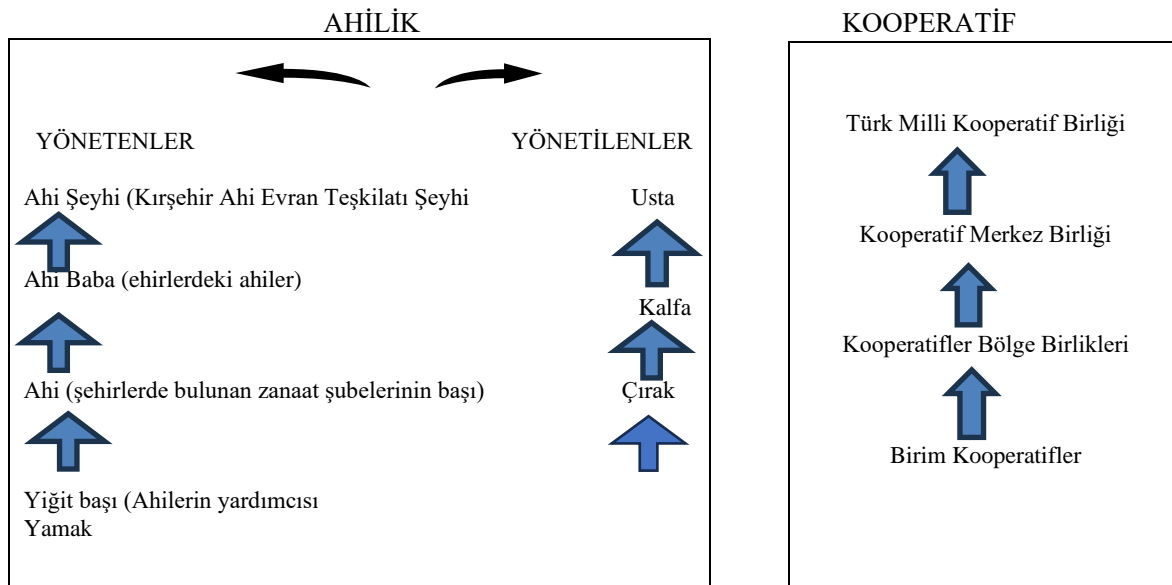
Kaynak: Tarafımızca düzenlenmiştir.

Ahilik Teşkilatı kooperatiflerin başlangıcını oluşturan kuruluşlar olarak bir yandan günümüz kooperatif ilkeleriyle örtüşen uygulamaları söz konusu iken öte yandan kooperatiflerin ötesinde birçok uygulamaları da içermektedir. Ahilik teşkilatının mesleki faaliyetler yanında ahlaki birtakım ilkelerinin olduğunu hatta ahlaki ilkelerin teşkilatın sürekliliğinin sağlanmasındaki rolünün oldukça önemli olduğunu vurgulamamız gerekmektedir. Ahiliğin temel prensipleri olarak ifade edilen bu ahlaki ilkeler, bir çeşit isim verme gibi yaşam boyu taşıyacağı ilkeler olması adına kalfalıktan ustalığa geçen kişinin kulağına söylenmektedir: Güzel ahlaklı ol, harama bakma, haram yeme, sabırlı ve tevazulu ol. Sözünde dur, büyüklere hürmet et, kanaatkâr ol. Öfkeni yenmesini yumuşak davranmasını bil. Cömert ve ikram sahibi ol” (Ekinci,2012: 191-197).

Anadolu'daki bütün esnaf ve sanatkarları bir yapı içinde toplayan, mesleki ve ahlaki bir örgüt olan Ahi Birliklerinin amacı toplumun huzur içinde yaşamasını sağlamaktır. Mesleği ve sanatı olmayanlar, karaborsacılar, hırsızlar ve dini inancı olmayan kişilerin bu birliklere girmesi yasaktır. Ahi birliklerinde yamaklar, çıraklar, kalfalar ve ustalar gibi dahili üyeler yanında bir de emekliler, maluller ve özürülülerden oluşan harici üyeler vardı. Ahilikte eğitim işyerinde yapılan uygulamalı mesleki eğitim ve akşamları verilen ahlak eğitimi olarak gerçekleştirilmekteydi. Ahi Birliklerinde üyelerini tefecilerden korumak ve sosyal anlamda güvence sağlamak amacı ile “orta sandığı” bulunmaktaydı (Bayram,2012:8). Orta sandığında toplanan gelirler ile giderler karşılandıktan sonra kalan kısım esnafa kredi olarak ve bölgenin diğer ihtiyaçları için verilmekteydi. Ahi birlikleri “biz” duygusunun ön plana çıktığı bir teşkilattır. Öyle ki kendi ilk satışını yaptığı için gelen müşteriye o siftah yapmadı diye komşusuna yönlendirecek kadar erdemli kişilerden meydana gelmiştir. Birliklerde işyeri açma ve denetleme faaliyetleri öncelikle devlet tarafından yapılmakla birlikte esnaf ve sanatkârlar devletin ulaşamadığı durumlarda kendi denetimlerini yapmaktaydılar (Serinlikli,2008:97-100). Osmanlı toprakları içinde her yerleşim merkezinde yaygın şekilde kurulmuş olan Ahi Birlikleri, merkez olarak kabul edilen “Ahi Evran Zaviyesine” ve teşkilatın başı olan “Ahi Şeyhi” ne bağlıydı. Her ilde “Ahi Baba” denilen liderler bulunmaktadır. Ahilikte yönetim faaliyetleri Büyük Meclis ve Yönetim Kurulu tarafından gerçekleştirilmektedir.

Ahi Birliklerinde dikkat çeken bir özellik yönetenler (ahi şeyhi, ahi baba, ahiler, yiğit başı) ve yönetilenler (yamak, çırak, kalfa, usta) şeklinde tabandan gelen bir örgüt yapısının varlığıdır. (Tablo 2.)

Tablo 2: Ahilik ve Kooperatif Teşkilat Yapısı

Kaynak: Tarafımızca düzenlenmiştir.

Ahi Teşkilatında da kooperatiflere benzer bir hiyerarşik örgütlenme yapısı bulunmaktadır. Yönetim konusunda, Ahi Teşkilatları meclis ayda bir defa toplanmakta iken kooperatiflerde ise genel kurul yıllık olarak toplanmaktadır. Bu toplantılarda üyelerin eşit söz ve oy hakkına sahip olması bugünkü kooperatifçilik ilkelerinden “Ortağın Demokratik Yönetim İlkesi” ile uyum sağlamaktadır. Kararlar oy birliğiyle alınmaktadır ve denetime açık bırakılmaktadır. Ahilik sisteminde olduğu gibi bugün kooperatifçiliğin kuruluşunda ve gelişiminde kooperatif ilkelerini doğru şekilde anlayan ve uygulayan ülkelerin kooperatifçilik alanında başarılı örneklerle sahip olduğunu görmekteyiz.

Gerek Ahilik teşkilatında gerekse Dünyada ve Türkiye'deki kooperatiflerde genel hiyerarşik bir organizasyon şekli bulunmaktadır. Genel olarak ülke veya bölge bazlı kurulmuş hiyerarşik organizasyon yapılarının dışında, İngiltere'deki Unicorn Grocery Kooperatifi farklı bir organizasyon yapısı ile karşımıza çıkmaktadır. Kooperatif

içinde hiyerarşik yapılanmadan uzak yatay bir örgütlenme yapısına sahiptir. Yatay örgütlenme hiyerarşisi içinde kararlar ortak sayısı kaç olursa olsun oy birliği ile alınmaktadır. Tabi ki bunun için ciddi bir saygı ve sabır gerekli olmaktadır. Bu oy birliği ile karar alma süreci ortakların birlik ruhunun kuvvetlenmesine ve kooperatife daha aktif şekilde katılım konusunda katkı sağlamaktadır. Başarı şansı düşük görüldüğü için sermaye noktasında zorluk yaşayan söz konusu kooperatifin, sağladığı başarıyı aslında tamda kooperatifin karşılığını bulduğu yardımlaşma, saygı ve sabır kavramları ile kooperatifçilik ilkelerini uygulamadaki kararlılıkla elde ettiği görülmektedir.

Ahilikte başarılı bir şekilde uygulanan eğitim, modern kooperatifçilikte de önemle üzerinde durulan bir ilkedir. Ahilikte uygulamalı mesleki eğitim yanında ahlaki eğitim, dini eğitim, ata binme ve silah kullanma eğitimi de verilmektedir. Bu yönü ile de günümüz kooperatifçiliğindeki “Eğitim Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi” ile benzeşmektedir. İngiltere’deki Unicorn Grocery, Japonya’daki ZENNOH kooperatif birliği ve Meksika’daki Miel Mexicana Volcan Popocatepetl Kooperatifi” eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri konusunda örnek kooperatifler olarak gösterilebilir. İngiltere’de Unicorn Grocery Kooperatifinde eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri çerçevesinde; okul gezileri, öğrencilere staj imkânı, kooperatifler konusunda sunumlar, alternatif iş modelleri ve demokratik organizasyonlar, halkın yararına yapılacak faaliyetler için bir ortam sağlama gibi faaliyetler yer almaktadır. Bu sosyal faaliyetler ile aidiyet duygusu desteklenmekte dolayısıyla hem kurum içinden hem kurum dışından kooperatife olan ilgi, saygı, güven, kooperatifi daha ileriye taşıma hırısı artmaktadır. Ayrıca kooperatifin göstermiş olduğu başarının dünyaya yayılması amacı ile üniversite ile iş birliği bünyesinde kooperatifin işleyişi ve stratejileri de anlatılmaktadır (Kalkınma Ajansı,2018). Yine Japonya’da ZEN-NOH kooperatif birliği tarafından yürütülen eğitim faaliyetleri dünya kooperatifçiliğinin başarılı olmasında eğitim öğretim ilkesinin önemini gösteren güzel örneklerden bir diğeridir. Çevresel faaliyetler alanında ZEN-NOH, çiftçilik ve çevre arasındaki bağlantıların yanı sıra biyo çeşitliliği korumanın önemini vurgulamak için “çeltik organizması eğitim projesi” yürütmektedir. Bu proje katılımcıların çiftçilik, gıda ve çevrenin geleceği konularına olan ilgi ve meraklarının artmasını sağlar. Bu bağlamda okullarda “ziyaret sınıfları” oluşturularak çeltik tarlalarına götürülen çocuklara tarım, gıda ve çevre arasındaki bağlantının öğretilmesi amaçlanmaktadır. ZEN-NOH’un Kanagawa Eyaleti şehri Hiratsuka’da üretim ve yetiştirme teknolojileri konusunda Ar-Ge yapan Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Merkezi bulunmaktadır. Özellikle ilkokullar tarafından bu tesislere düzenlenen turlar sayesinde çocukların çeltik tarlalarında yapışkan pirinç ve uygulamalı sebze yetiştirme eğitimlerine katılarak çiftçiliği daha yakından tanımaları fırsatı verilmektedir. Ayrıca ZEN-NOH çevresel faaliyet olarak çocuk ve ebeveynler için bir günlük uygulamalı tarımsal deneyim turları düzenlemektedir. Geleceğin Japon toplumunu oluşturacak çocuklara tarım eğitimlerinin yanı sıra spor dallarında ders imkanları sunarak çocukların hem zihinsel ve fiziksel gelişimini hem de hayallerini desteklemektedir. Bu bağlamda kooperatif Japonya’da düzenlenen turnuvalara sponsorluk yapmakta, tatma yiyecekleri sağlayarak yerli tarım ürünlerini tanıtmakta ve uluslararası turnuvalara katılan oyunculara Japon yemekleri tedarik etmektedir (Ekmen, 2019).

Ahilik Teşkilatında bölgesel anlamdaki iş birliği kooperatifçilikte de mevcuttur. Türkiye’deki pancar kooperatifi ile sulama kooperatifleri arasındaki ilişki buna bir örnektir. Bu iki kooperatif etkin kooperatifler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kooperatifler arası iş birliğinin zayıf olduğu durumlarda kooperatiflerin başarısı da zayıflamaktadır. Dünya kooperatifçiliğinde uluslararası iş birliğine en güzel örnekler olarak Fransa ve İngiltere kooperatiflerini verebiliriz. Fransa’daki kooperatifler İspanya, İtalya, Portekiz ve Almanya gibi ülkelerde açtıkları irtibat büroları sayesinde kurdukları iş birliği ile ihracatlarını artırmayı başarmışlardır. Dünya kooperatifleri arasında “Kooperatifler Arası İş Birliği İlkesini kendisine amaç edinen ve oldukça da başarılı olan İngiltere’deki Shared Interest Kooperatifi örneklik teşkil etmesi noktasında önemlidir. Uzak ve dezavantajlı bölgelerdeki toplulukların piyasa şartlarında iş yapabilmeleri için gerekli finansman ve iş desteğine ulaşmalarını sağlamak amacı ile kurulan Shared Interest Kooperatifi Newcastle merkezli olmakla birlikte tüm dünyada hizmet veren bir çeşit paylaşım kooperatiftir. Yaptıkları hizmetleri kendi bünyesinde kurduğu bir vakıf aracılığı ile yürütmektedir. Sundukları hizmetleri farklı ülkelerdeki insanların faydalanabileceği şekilde genişleten bu kooperatif yatırımcılara çıkar değil insanlara yardım etmenin mutluluğunu yaşamayı vaat ettiği için yatırımcılara cazip görünmemektedir (Kalkınma Ajansı,2018).

Dünyadaki birçok kooperatif ekonomik amaçlarını gerçekleştirirken elde ettikleri finansmanın bir kısmı ile de toplumsal sorumluluk ilkesi çerçevesinde hem bölgesel ve ulusal hem de uluslararası düzeyde sosyal faaliyetler yürütmektedir. Ahilik sistemindeki orta sandık uygulaması ile temelde üyelerine ekonomik destek sağlarken kısmen de tüm toplumun ihtiyaçlarına cevap verilmeye çalışılmıştır. Bu uygulamayla paralel olarak modern kooperatifçilikte “toplumsal sorumluluk ilkesi” bulunmaktadır. Bu ilkenin eğitim, sağlık, çevre gibi tüm toplumsal alanları kapsayan bir faaliyet alanına sahip olması bakımından daha geniş bir etki alanı olduğunu söylemek mümkündür. Kooperatifçilik geçmişinde "Hoto-kusha" örgütü olarak bilinen Ahilik teşkilatına benzer bir yapıya sahip olan Japonya’da ZENNOH, İngiltere’de Suma Wholefoods Kooperatifi, Fas’ta Argan Yağı Kooperatifi, Almanya’daki Raiffeisenbank Lorup Kooperatif Bankası” toplumsal sorumluluk konusunda oldukça başarılı faaliyetler sergilemektedirler. Japonya’da Tarım Kooperatifleri Üst Birliklerinin Ulusal Federasyonu (Zen-Noh), sosyal sorumluluk konusunda çevresel faaliyetlerden gıda ve tarım eğitimine ve spor faaliyetlerine verilen desteğe kadar

çok çeşitli alanlarda girişimlerde bulunarak, toplumun geleceğini inşa etmeye katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Miyagi Tarım Lisesi (Natori) öğrencileri felaketten zarar görmüş olan kıyılarda “Sendai Lahanası” tohumları ekerek elde ettikleri ürünlerin kooperatifin satış mağazasında satılmasına imkân sağlayarak güzel bir sosyal sorumluluk örneği sergilemişlerdir. Diğer bir uygulama İngiltere’deki Suma Wholefoods Kooperatifi’dir. Suma Kooperatifi sadece tarımsal faaliyetlerle değil nehir ve kıyıları temizlemekten küçük bir yaban hayatı bahçesi kurmak gibi insan yaşamını iyileştirmeye yönelik faaliyetleri de yönetmektedir. Başarılı olmalarını sağlayan faktörlerden biri de ağaç dikmek gibi çevrenin iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmalarıdır. Suma personelinin okullarla iletişime geçerek sağlıklı beslenme programları yapmaları, üniversite ve lise öğrencileri için staj imkânı sunmaları gibi farklı alanlarda da faaliyetleri bulunmaktadır. Bu özelliklere dayanarak kooperatifçiliğin sadece kazanç sağlanan değil aynı zamanda yaşadığı çevre ile alakalı diğer sosyal ihtiyaçları da karşılayan komplike bir yapı olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür (Kalkınma Ajansı,2018).

Bugün dünyada serbest piyasa mekanizmasının işlerliğinin zayıf olduğu demokrasinin olmadığı ülkelerde kooperatif olarak adlandırılan örgütler “özerklik ve bağımsızlık” ilkesi ile uyuşmayan bir yönetim yapısına sahiptir. Rusya bu ülkelere bir örnektir. Rusya’da ilk tarımsal kooperatif modeli olarak ortaya çıkan Sovkhoz ve Kolhoz’lar hala kooperatif yasasını etkilemektedir. Tarımın kolektif şekilde yapıldığı Sovkhozlar yöneticilerinin devletçe atandığı Devlet çiftlikleri olarak adlandırılmaktadır. Bu durum modern kooperatifçiliğin “özerklik ve bağımsızlık” ilkesi ile uyuşmamaktadır. Serbest piyasa mekanizmasını kabul etmiş, demokratik şekilde yönetilen ülkelerde ise “serbestlik ve bağımsızlık ilkesi” temelde kabul edilmiş ancak ülkelerin sahip olduğu gelişmişlik seviyesine bağlı olarak kimi ülkelerde kooperatiflere yapılan siyasi baskılarla kısmen bağımlı hale geldiği görülmektedir. Türkiye gibi bazı ülkelerde kooperatifler devletten bağımsız olsalar bile yöneticiler siyasi anlamda bağımlı hale gelmişlerdir. Dünyada kooperatifçilik alanında devlet desteği almaksızın faaliyetlerini sürdüren Almanya ve Hollanda bu konuda örneklik teşkil edecek iki ülkedir. Literatürde tarım kooperatifleri için iyi uygulama örnekleri arasında yer alan Hollanda “NAUTILUS Kooperatifi” (Bijman,2016) ve Almanya “Landgard Pazarlama Kooperatifi” nin devletle ilişkisi tamamen bağımsız ve müdahaleden uzaktır_(www.landgard.de/). Ahilik ve kooperatifçilik temel ilkeleri yönünden değerlendirildiğinde Ahi Birliklerinin bir yandan kooperatiflerin temelini oluştururken diğer yandan kooperatifleri aşan bir kurum olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Temeli 13. yüzyıla uzanan Ahilik tarihi süreç içinde sosyal, ekonomik ve dini alanda sağlamış olduğu birlik, beraberlik ve dayanışma ruhu ile ülkenin temel taşı olmayı başarmış bir örgütlenmedir. Türk Kültürünün temelinde var olan yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutmayı başaran Ahiliği önemsizleştirerek yok olmaya mahkûm ederken, Avrupalılar bu yapıyı kooperatifçilik adı altında modern bir şekle sokmuşlardır. Acı olan şu ki, değerini bilemediğimiz Ahilik sistemini şimdi kooperatifçilik adı altında Avrupa ülkelerinden örneklemekteyiz Bugün dünyada ekonomik ve sosyal sorunlar için uygulamaya konulan birçok yöntemin küreselleşmenin getirdiği rekabet ortamında sonuç vermediğini görmekteyiz. İletişim ağının geliştiği, ticari rekabetin kızıştığı günümüzde “alın, kalbi, kapısı açık”, “eli, beli, dili kapalı” düsturunun içerdiği ilkelerin başarıya götüren anahtar olduğu görülmelidir. Bu durumda tarımsal alandaki sorunlarımıza çözüm önerisi olarak Ahilik ruhunu canlandırıp Ahilik kültürünün modernleşmiş şekli olan kooperatifçiliğe hak ettiği değeri vermeliyiz. Bugün birçok Avrupa ülkesinde başarılı şekilde uygulanan kooperatifçiliğin ülkemizde çözüm üretmekten uzak olmasının bir nedeni de ahilik ruhunu besleyememiş ona sahip çıkamamış olmamızdır. Bugün dünyadaki kooperatif sistemleri her ne kadar başarılı örnekler olarak karşımıza çıksa da Ahilik sisteminin ortaya koymuş olduğu günümüzün evrensel kooperatifçilik ilkeleriyle de örtüşen hatta daha geniş muhtevalı ilkeleri zamana taşıyan, helâl ve hukukî olanı aynı zamanda ahlâkî ve vicdanî olan noktasında birleştiren temel prensiplerin de kooperatifçilik sistemimize dahil edilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bugün geldiğimiz noktada üzerimize düşen sorumluluk, kaynağını Ahilikten alan modern kooperatifçilik sistemimizdeki sorunların tespit edilerek kooperatifçiliğin hızla revize edilmesi için gereken adımları atmaktır. Bundan sonraki amacımız ise kooperatifçiliği tüm alanlarda etkin ve verimli bir şekle sokmak olmalıdır.

KAYNAKÇA

Bayram, S. (2012). Osmanlı Devleti’nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilâtı ve Esnaf Loncaları. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,21, 81-115.

Bijman, J. (2016). Agricultural Cooperatives in The Netherlands: Key Success factors. International Summit Of Cooperatives, <https://research.wur.nl/en/publications/agricultural-cooperatives-in-the-netherlands-key-success-factors>.Erişim: 23.02.2022.

Çevik, O.N(1990). Kooperatifler Hukuku Uygulaması ve İlgili Mevzuat, Yetkin Yayınları, Ankara.

Çıkin, A. & Karacan, A. R. (1994). Genel Kooperatifçilik. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

- Ekinci, Yusuf (2012). "Ahilik ve Eğitim", 2. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 19-20 Eylül 2012, Kırşehir,191-197.
- Ekmen, E. (2020). Dünyada Kooperatifçilik. Bankacılıkta ahlaki değerler açısından kooperatifler. Tarım ve Orman Dergisi. Eylül-Ekim. <http://www.turktarim.gov.tr>.
- Erken, V. (2008). Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahilik. Ankara: Bilge Ofset Matbaacılık Yayıncılık.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü (2013),“Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları”,Ankara.(<http://koop.gtb.gov.tr/data/53f446f-5f2937070ec108368/GUKU-SON.pdf>,19.Erişim: 23.05.2023.
- <https://www.landgard.de/>.Erişim:17.05.2023.
- İnan. H. (2008). İstanbul Ticaret Odası Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli Genişletilmiş II. Baskı Yayın No: 2008-73 İstanbul.
- International Labour Organization (ILO); Cooperative Managmentand Administration Studies and Reports, 5.Baskı, Yeni Seri No.57, Geneva, 1971,5.
- Kalkınma Ajansı (2018). Güçlü Eğitimciler Güçlü Kooperatifler Projesi (2016-2018). Türkiye Ulusal Ajansı tarafından Erasmus+ Programı yetişkin Eğitimi Stratejik Ortaklıklar Faaliyeti (KA2), İngiltere. Unicorn Kooperatifi ile Tüketicinin Yeni Yolu,43-45.
- Kalkınma Ajansı (2018). Güçlü Eğitimciler Güçlü Kooperatifler Projesi 2016-2018. Türkiye Ulusal Ajansı tarafından Erasmus+ Programı yetişkin Eğitimi Stratejik Ortaklıklar Faaliyeti (KA2), İngiltere. En Büyük İngiliz Kooperatifi: Suma.35-46.
- Mülayim, Z. G. (2013). Kooperatifçilik. Ankara. Yetkin Yayınları,2.
- Şeker, M. (2021). Kültürümüzde İmece. Diyanet Dergi.
- <https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=26357> Erişim: 28.01.2023.
- Tokgöz, Z (2014). Kooperatifçilik Bilgisi. 1.baskı Ankara. Ebrn yayınevi.
- Ültanır, S, M. (2019). Türkiye’ de Kooperatifçiliğin Tarihsel Seyri: Devlet İnisyatifi-Kalkınma İdeali. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi,26.